

KERK IN MOKUM

BLAD VOOR KERK EN SAMENLEVING | PROTESTANTSE KERK AMSTERDAM | SEPTEMBER 2021

Kerk-zijn
na corona
2

Terugblik kerken in coronatijd
3

Panfluit
des
vaderlands
4

'Deze wereld is niet de best denkbare'

Marianne Thieme houdt Jacoba van Tongerenlezing

Ze is een van de oprichters van de Partij van de Dieren (PvdD), een fervent strijdster tegen de bio-industrie en voorstander van een radicaal klimaatbeleid. Wat veel mensen niet weten, is dat oud-Tweede Kamerlid Marianne Thieme niet zomaar een activiste is die in de politiek verzeild raakte. Al sinds ze de verhalen in de kinderbijbel van Anne de Vries las, ontdekte ze dat het behoud van de aarde en de rol van de mens daarbij alles met het christelijk geloof te maken heeft. 'Je moet met compassie en liefde omgaan met de dieren en er goed voor zorgen.'

Wilfred Scholten

In oktober 2019 verliet ze de Tweede Kamer, maar de strijd voor het behoud van de schepping laat ze niet los. Het was om die reden dat het comité die de tweejaarlijkse Jacoba van Tongerenlezing organiseert, bij haar aanklopt. Jacoba was een protestantse vrouw die vanuit haar geloof de moed had zich tegen de Duitse bezetter in 1940-'45 te keren. Ze stond voor recht en gerechtigheid en leidde een grote verzetsgroep.

Strijd voor behoud van de schepping

Om haar gedachtenis te eren, organiseert de Protestantse Kerk Amsterdam iedere twee jaar de Jacoba van Tongerenlezing, met vrouwen die vanuit hun geloof of spiritualiteit verzet aantekenen tegen maatschappelijke misstanden. In 2018 was dat Désanne van Brederode over het vluchtelingenbeleid. Dit keer spreekt Marianne Thieme over het klimaat. De natuur was iets dat ook Jacoba sterk boeide. Paul van Tongeren, neef van de verzetsstrijdster en lid van het organisatiecomité van de lezing, vond in de dagboeken van zijn tante passages waarin ze de waarde en

schoonheid van de natuur beschreef, zoals deze: 'Hoe dikwijls, juist in die bezettingsjaren toen alles ons ontviel, werd ik getroffen door de schoonheid der natuur die bleef.'

Rentmeesterschap

Marianne Thieme hoefde geen moment na te denken: ze wilde graag spreken over het belang van het klimaatbeleid vanuit haar eigen spirituele bevlogenheid. Kon ze gelijk de kwestie aan de orde stellen waarom de kerk volgens haar zo weinig prioriteit stelt bij duurzaamheid en het beschermen van de schepping. 'Je vraagt je af waarom duurzaamheid zo impopulair is in de kerk. Je zou meer urgentie verwachten vanuit de opdracht te leven vanuit compassie en rechtvaardigheid. Hoe verhoud je je als mens ten opzichte van de rest van het geschapene?' Volgens Thieme komt de vaak geweldadige overheersing van de mens over de natuur door wereldlijke tradities en overtuigingen en staat die lijnrecht tegenover de Bijbelse opdracht om als rechtvaardige rentmeesters met compassie en zorgzaamheid met alles wat leeft om te gaan. 'In plaats van je boven de natuur en de dieren te plaatsen, kun je je ook als onderdeel van de natuur zien en eerbied hebben voor alles wat geschapen is. In de Bijbel staat dat we dienstbaar moeten zijn. Die dienstbaarheid heeft, zeker als het om het milieu gaat, een veel groter bereik dan we nu interpreteren.'

Lees verder op pagina 2

foto: Jeroen Meerdijk

Marianne Thieme: 'Je moet met compassie en liefde omgaan met de dieren en er goed voor zorgen.'

'We pakken op waar we energie van krijgen'

Jantine Heuvelink over kerk-zijn na corona

Mirjam Nieboer

Hoe pakken we na de zomer de draad weer op? Dat is een vraag die op veel plekken in de samenleving speelt, ook in de kerk. Jantine Heuvelink, predikant van de Oranjekerk, heeft er wel ideeën voor. Als ik haar spreek, is ze gemiddeld weer een dag per week *live* in haar geliefde Oranjekerk in het hart van de Pijp.

Het gemeentelven komt weer op gang, voorzichtig, maar dat is bewust. 'Het is belangrijk om jezelf nu niet voorbij te lopen. Corona heeft veel van iedereen gevraagd en het virus is er voorlopig nog. We hebben met elkaar afgesproken: we plannen alleen wat zeker door kan gaan en waar we energie van krijgen.'

Jantine kijkt met gemengde gevoelens terug op het afgelopen jaar. Thuis was het erg pittig, met drie jonge kinderen. Maar er gebeurden ook mooie dingen, bijvoorbeeld in de kerk. 'Het was fijn om te weten dat het kerkgebouw en de kapel vaak open konden zijn en dat we er konden zijn voor de wijk. Onderling hebben we steeds contact gehouden met elkaar. Onze nieuwsbrief verscheen regelmatig. Met kerst, de start van de veertigdagentijd, Pasen en Pinksteren stuurden we een gemeentebrief met een kleine attentie. We belden met de mensen die niet digitaal aangesloten zijn. Op die manier konden we vrijwel iedereen betrokken houden.'

Voor haar als predikant was het een periode van zoeken, maar ook van groei. 'Het vormgeven van een onlinedienst vraagt veel van je creativiteit. Ik zag dat als een kans en heb er echt van genoten om samen met de kerkenraad, organist en kosten-beheerder nieuwe mogelijkheden te verkennen.'

Jantine Heuvelink is predikant van de Oranjekerk in het hart van de Pijp.

Buurtfunctie

Wat neemt ze mee uit de coronatijd? Jantine noemt drie dingen die voor haar het belangrijkste zijn. Als eerste de functie van het kerkgebouw voor de buurt. 'We zijn het afgelopen jaar tot de overtuiging gekomen dat we daar nog meer op willen inzetten.' Een aandachtspunt daarbij is wel de afstand die ontstaat tussen de gemeente die op zondag komt en de groepen die doordeweeks

van de kerk gebruik maken. Jantine: 'De doordeweekse bezoeker voelt zich even welkom als de kerkganger, maar ze kennen elkaar niet. En dat is jammer. Aan de buurtbewoners wil je duidelijk maken dat de gemeente onmisbaar is voor de instandhouding van de plek. Aan de zondagse gemeente wil je de diaconale functie laten zien die je doordeweeks vervult, want dat is toch een essentiële kant van kerk-zijn.'

Online betrokkenheid

Een tweede winstpunt van de coronatijd is de ontdekking dat online nieuwe doelgroepen te bereiken zijn. In de zoektocht naar nieuwe ambtsdragers organiseerde de kerkenraad een aantal zoombijeenkomsten voor met name dertigers en veertigers uit de gemeente. Jantine: 'We vroegen waarom ze zich bij de Oranjekerk betrokken voelen en wat hun verlangen is. Het waren hartverwarmende bijeenkomsten met zo'n twintig deelnemers. Na afloop hadden we een heel lijstje van mensen die best actiever betrokken willen zijn.' Dit leidde in de kerkenraad tot een nieuwe vorm van werken. Jantine: 'We wisselen onze reguliere vergaderingen nu af met thematische zoombijeenkomsten met een bredere groep. Die zoomsessies geven input voor ons beleid.'

Grenzeloze kerk

Als derde winstpunt noemt Jantine het inzicht dat de grenzen van de 'plaatselijke kerk' vervagen. Jantine: 'In september had ik de laatste bijeenkomst met een catechesegroep. Vier van de zes gingen weg uit Amsterdam. Toch hebben we onze ontmoetingen daarna voortgezet, want dat kon prima via zoom. Hetzelfde geldt voor de vieringen. Veel mensen stemmen op zondagmorgen op ons af, onafhankelijk van waar ze wonen. Daarnaast zijn er gemeenteleden die aangeven ook graag bij een andere kerk mee te kijken. Dit betekent een verschuiving in ons kerk-zijn, er komen allerlei hybride vormen. Wat kunnen we daarmee? Dat lijkt me een vraag waar we het met elkaar over moeten hebben.'

En wat wil de gemeente zelf? Een onlangs gehouden enquête onder bezoekers van de Oranjekerk leverde de kerkenraad niet de vernieuwingsdrang op die zij zelf voelt. Jantine: 'De meesten willen weer terug naar hoe het voor corona was. Ze zijn er waarschijnlijk niet zo mee bezig. Maar het afgelopen jaar heeft dingen voortgebracht waar we ons voordeel mee kunnen doen. Laten we binnen de Protestantse Kerk Amsterdam hierin samen optrekken en bedenken hoe verder.'

Marianne Thieme houdt Jacoba van Tongerenlezing

Vervolg van pagina 1

Grote woorden heeft Thieme nooit geschuwd en ook nu zegt ze waar het op staat: het voortbestaan van de aarde staat op het spel, niet meer en niet minder. 'Alle levende wezens worden op dit moment bedreigd door de handel en wandel van één soort: de mens.'

Urgentie

Het wrange is dat de kleine Partij van de Dieren nooit zo serieus werd genomen. Maar na het Klimaatakkoord waar alle grote partijen hun handtekening onder hebben gezet en de groene plannen van de EU (de *Green Deal* van Frans Timmermans), groeit het besef dat we nu moeten handelen. Die urgentie is deze zomer met sprongen toegenomen door de hittegolven, bosbranden en overstromingen waar de wereld in verzeild is geraakt. Niet alles heeft met het opwarmende klimaat te maken, maar het heeft er wel merkbare invloed op. Daar komt de pandemie nog eens bij, zegt Thieme. 'De coronacrisis is veroorzaakt door onze arrogantie. Door hoe wij omgaan met de natuur, met dieren en onze zucht naar wereldwijde economische groei en handel. De wereld zoals we die nu kennen, is niet de beste van

alle denkbare werelden. De vraag is niet of wij het ons kunnen veroorloven om geld te steken in het tegengaan van de ecologische crisis, de vraag is of we het ons kunnen veroorloven om het niet te doen. Als we doorgaan op de huidige weg wordt het leven onhoudbaar. Wat heb je aan geld als de ijskap smelt?'

De liefde voor de natuur kreeg Marianne Thieme mee door de omgeving waarin ze opgroeide: de Veluwe. Maar daar begon ook meteen al het kritisch doorvragen, een eigenschap die we van haar kennen. 'Aan de ene kant zag ik de Veluwe met prachtige heide en bossen. Tegelijkertijd zag ik in Barneveld en omstreken enorm grote schuren. Dan vroeg ik aan mijn ouders: wat zijn dat voor schuren? Daar zitten duizenden kippen in, opgesloten in het donker, was hun antwoord. Dat was voor mij een enorme clash. Het was blijkbaar niet vanzelfsprekend dat iedereen respect heeft voor dieren en de natuur en die wil beschermen. Er is ook een kant in ons die de natuur wil gebruiken voor het eigen gewin.' Ze kreeg een vrije, rooms-katholieke opvoeding. 'Ik ben altijd gelovig geweest en dat kwam ook

door de natuur. Ik weet nog dat ik in het veld lag en het waaien van het wilde gras zag. Ik voelde me daar één mee. Dat was een spiritueel gevoel. Thuis las ik het kleutervertelboek voor de Bijbelse geschiedenis van Anne de Vries, met liefdevolle natuurbeschrijvingen. Daar kreeg mijn liefde voor de natuur een diepere laag door.' Ze brak met de katholieke kerk vanwege de vermeende onfeilbaarheid van de paus en toen ze erachter kwam dat de kerk Sint Hubertus-missen hield om een zegen over de jacht te vragen. 'Het kerkelijke leven was zo gericht op de mens alleen, dat ik daar weinig resonantie voelde van wat ik belangrijk vond en wat ik in de Bijbel las. Namelijk dat het gaat om het welzijn van anderen en ook de dieren.'

Seculiere inquisitie

Uiteindelijk werd ze lid van de Zevendedagsadventisten, een protestants kerkgenootschap waar volgens Thieme veel vegetariërs en veganisten lid van zijn. Dit geloof combineren met haar politieke werk was wel eens moeilijk. 'Ik had echt te maken met een seculiere inquisitie. Media bleven maar vragen of ik wel helemaal lekker was

en ik niet een heel raar geloof had', vertelt Thieme. Veel mensen hebben een negatief beeld van christenen en dat is niet helemaal terecht, vindt ze. Veel christenen zijn de aarde aan het uitbuiten en dat vindt ze hypocriet. Ze doelt daarmee vooral op de christelijke partijen. Met die partijen had ze het vaakst ruzie, vertelt ze in De Ongelooflijke Podcast van de EO. 'Het zijn altijd de partijen geweest van grootschaligheid, intensivering, alle wetten voor diervriendelijkheid hebben ze tegengesteld', aldus Thieme. In de klimaatbeweging heerst een negatief beeld van christenen, mede door het CDA, de ChristenUnie en de SGP. 'Meer ruimte voor kippen? Niet nodig. Stoppen met onverdoofd castren van biggetjes? Moet de sector maar zelf oplossen. Dat heeft enorm veel kwaad gedaan. Mensen denken: is dit nou christelijk gedrag, om over de rug van dieren politiek te bedrijven?'

Klimaatreligie

Volgens critici krijgt de klimaatbeweging zelf inmiddels trekken van een religie. Thieme: 'Ik zie het als een hoopvolle ontwikkeling dat mensen het ge-

voel hebben dat ze strijden voor iets dat groter is dan henzelf. Het leert je voorbij je eigen belangen te denken.' Volgens Thieme maakt het klimaatactivisten juist ontvankelijker om ook stil te staan bij de grote vragen van het leven: 'Het maakt je hart zachter en opener voor vragen als: Waarom ben ik hier eigenlijk? Er is sinds de jaren '60 een gat in de ziel ontstaan en mensen voelen die leegte. Zorgen voor je leefomgeving is een opening voor een waardevoller, betekenisvoller leven.'

De Jacoba van Tongerenlezing met Marianne Thieme wordt vrijdag 17 september 2021 om 15.30 uur gehouden in de Keizersgrachtkerk en is ook te volgen via: keizersgrachtkerk.nl Deelname aan de lezing kan uitsluitend met opgave vooraf via info@protestantsamsterdam.nl

Ook in de Protestantse Kerk Amsterdam is de Groene Kerk-beweging actief. Groene Kerk worden of meedoen? Kijk op groenekerken.nl

Liet de kerk de kwetsbaren in de steek?

Kritiek op rol kerken in coronatijd

Mirjam Nieboer

‘Kerk liet kwetsbaren in de steek’ kop-te *Trouw* op 18 juni 2021. Het bewuste artikel vatte de belangrijkste conclusies samen van een onderzoek van Thijs Tromp en Erica Meijers van de PThU naar de diaconale rol van de kerken in de eerste en tweede coronagolf. Het artikel riep in kerkelijk Nederland veel reacties op, van schoorvoetende instemming tot verontwaardigd protest. Universitair docent diaconaat Erica Meijers, Vincenza La Porta en Hanneke van Bezooijen van respectievelijk de Protestantse Kerk en de Protestantse Diaconie Amsterdam bespreken de onderzoeksresultaten in de Amsterdamse context.

Voor hun onderzoek naar het diaconale werk tijdens de twee coronagolven, spraken Meijers en Tromp met vertegenwoordigers van diaconale organisaties in grote en middelgrote steden. Een van de vragen was, hoe ze de samenwerking met de overheden, maatschappelijke organisaties en kerken hadden ervaren. Vooral de kerken kwamen hierbij niet goed uit de bus. Die keken volgens de diaconale partners in eerste instantie vooral naar zichzelf en hun achterban en hadden te weinig aandacht voor de meest kwetsbare groepen in de samenleving: dak- en thuislozen, ongedocumenteerden, sekswerkers en arbeidsmigranten.

Foto: Shutterstock

Erica Meijers

Hanneke van Bezooijen

Vincenza La Porta

Veeg uit de pan

Meijers zit met twee petten op bij het gesprek. Ze is als predikant met bijzondere opdracht voor de landelijke kerk docent en onderzoeker diaconaat aan de PThU én lid van de Nassaukerk: ‘Alles ging dicht. In de kerken merkte je een grote voorzichtigheid. Ook wel begrijpelijk, want veel kerkelijke vrijwilligers zijn op leeftijd en dus kwetsbaar. Vanuit mijn werk dacht ik wel meteen: welke groepen zijn het hardst getroffen en wat gebeurt er nu met hen?’ Ze begrijpt de ophef naar aanleiding van de kop van het *Trouw*-artikel wel. ‘Je bevindt je als kerk al in de marge van de samenleving, je probeert het allemaal zo goed mogelijk te doen en dan krijg je zo’n veeg uit de pan. De vlag dekte de lading niet. Het artikel was behoorlijk genuanceerd.’ De kritiek uit het onderzoek ging vooral over de publieke rol van de kerken. Die kritiek deelt Meijers: kerken hadden luider hun stem kunnen laten horen voor de kwetsbaren. Het doel van het onderzoek is niet om de kerken in een kwaad daglicht te zetten. Veel belangrijker is, aldus Meijers, welke lessen er uit de afgelopen coronatijd getrokken kunnen worden. La Porta vindt de kritiek ten dele terecht, maar dat is wel achteraf praten. ‘De situ-

atie was nieuw en onzeker, ook voor ons als kerken. Je merkte aan het begin van de coronacrisis dat er in de wijkkerken behoefte was aan houvast, aan protocollen. Die kwamen er en we hadden er onze handen vol aan om ze door te voeren.’ Het was een intensieve tijd. ‘We hebben meteen alles op alles gezet om de zondagse viering overeind te houden. Daar kwamen digitale vormen voor. Er werd ook fors ingezet op het pastorale contact onderling. Vanaf het begin is wel gecommuniceerd, ook door de landelijke kerk: vergeet de kwetsbare groepen niet. Juist voor die groepen konden uitzonderingen op de maatregelen worden gemaakt. Dat hebben we in onze communicatie met de wijkkerken en pioniersplekken zeker gestimuleerd. Daar is op veel plekken gehoor aan gegeven.’

Vermoeidheid en gelatenheid

Van Bezooijen was als directeur van de Protestantse Diaconie Amsterdam een van de gesprekspartners aan de online tafel bij de onderzoekers. ‘Er was een groot verschil tussen de eerste en tweede golf. In de eerste maanden zag je in het nieuws de beelden uit Italië, waar mensen eenzaam stierven, die raakten iedereen. Er kwamen

allerlei initiatieven op gang. Vanuit de Diaconie probeerden we de activiteiten en projecten zo goed mogelijk in stand te houden. Met dank aan de Regenboog Groep vonden we in Noord een coronaproof onderkomen voor het Wereldhuis dat zich inzet voor ongedocumenteerden. Onze staatspastor ging met een bakfiets met koffie de straat op om de daklozen een hart onder de riem te steken. Dat liep dus allemaal wel door, tot op vandaag. In de eerste golf kregen we daar veel hulp bij, van de lokale overheid, van vrijwilligers en ook van de kerken. In de tweede golf sloeg de moedeloosheid toe en trok de overheid zich terug. De kerken raakten in mijn beleving meer naar binnen gekeerd. Er was vermoeidheid en gelatenheid.’

Pijnlijke kritiek

Een belangrijke inspiratie voor de Protestantse Kerk Amsterdam was het bezoek van burgemeester Halsema in oktober 2020. La Porta: ‘Haar boodschap aan de kerken was: help ons om het geestelijk en sociaal welzijn van de Amsterdammers overeind te houden en om de kwetsbare groepen niet uit het oog te verliezen. Achteraf gezien was dat een keerpunt. We zijn ons toen meer op die kwetsbare

groepen gaan richten.’ Van Bezooijen: ‘Het mooie is, dat je als kerk tot op zekere hoogte meer vrijheid had in de interpretatie van de regels. Die vrijheid hadden de kerken misschien nog meer kunnen benutten ten behoeve van de kwetsbare groepen.’ Meijers is dat met haar eens. Maar waar het vooral aan ontbrak, was het statement van de kerken naar de politiek. ‘Het signaleren: deze mensen komen in de knel, hebben jullie daar wel een beeld van op het gemeentehuis en in Den Haag? Als kerk heb je daar een verantwoordelijkheid in. Diaconale organisaties denken vanuit hun bijzondere rol in de kerk kritisch mee: vergeet deze belangrijke taak niet!’ Van Bezooijen vindt dat Meijers wel een punt heeft. ‘De coronacrisis legt bepaalde zwaktes bloot die niet nieuw waren. Als diaconie en kerk moeten we aan de slag met de vraag hoe we beter kunnen samenwerken en samen die signaleringsfunctie kunnen hebben.’ La Porta voegt er nog iets aan toe. ‘Door corona zijn we nog meer en beter gaan zien hoe belangrijk de diaconale buurtfunctie van de kerken is. Had je als kerk voor de coronacrisis die buurtfunctie niet, dan kreeg je die tijdens de crisis ook niet zo gauw. Terwijl je juist in de buurt wel een belangrijke rol had kunnen spelen. Ook daar moeten we verder over in gesprek gaan en hoe we daarin met de Diaconie kunnen samenwerken.’

Aan het eind van het gesprek zijn de gesprekspartners het erover eens dat de ophef die het *Trouw*-artikel heeft veroorzaakt ook goede kanten heeft. Het gesprek is breed op gang gebracht. La Porta neemt er nog iets anders uit mee. ‘In een crisissituatie ben je sterk geneigd om van oplossing naar oplossing te hollen. Het onderzoek laat zien dat het belangrijk is om in zo’n periode ook de tijd te nemen voor reflectie. Om met elkaar te kijken: doen we het juiste, zien we niets over het hoofd?’ Van Bezooijen: ‘Wat ik meeneem uit de crisis is, dat je voortdurend creatief moet blijven kijken naar de situatie. Moet het inloophuis dicht? Dan brengen we het naar de mensen toe! Kijk naar de mogelijkheden.’ Meijers: ‘In tijden van crisis wordt zichtbaar hoe je gewoonlijk functioneert. In deze crisis ging het om vragen als: hoe zie je de relatie tussen kerk en overheid, wat zijn je prioriteiten, waar ligt je solidariteit? Nu we hopelijk het ergste gehad hebben, is dat een goed moment om daar met elkaar over in gesprek te gaan.’

Panfluter des Vaderlands

'Een interessante combinatie is die van panfluit en orgel'

Panfluter des Vaderlands Matthijs Koene had een internationale carrière toen de coronacrisis uitbrak. Opeens was zijn concertagenda leeg en kwam er tijd vrij voor andere dingen. Hanna Blom-Yoo sprak hem over deze omschakeling, zijn betrokkenheid bij de Westerkerk en zijn solo-cd.

Hanna Blom-Yoo

Welke invloed had corona op je carrière?

In maart 2020 zou ik Salto di Saffo gaan uitvoeren in Athene, een dubbelconcert voor panfluit, blokfluit en symfonieorkest dat Componist des Vaderlands Calliope Tsoupaki heeft geschreven. Dit concert werd een aantal dagen van tevoren afgelast en alle concerten daarna vielen ook uit. Het zou een heel goed jaar geworden zijn met allerlei mooie projecten in binnen- en buitenland. Dat werd in een klap weggevaagd.

Een hele omschakeling voor je dus, zonder al die concerten. Wat gebeurde er met je andere werkzaamheden?

Ik ben docent aan het conservatorium in Amsterdam. De lessen gingen gewoon door, dus wekelijks gaf ik digitaal les aan mijn studenten. Ook heb ik met organist Geerten van de Wetering twee filmpjes opgenomen met muziek van Jehan Alain en Daan Manneke. Met mijn ensemble Black Pencil kon ik een cd opnemen met muziek uit de Caioni Codex. Dit is een verzameling muziek uit Transsylvanië die door de 17e-eeuwse monnik Johannes Caioni is gebundeld. Naast religieuze werken bevat deze bundel verrassend genoeg ook allerlei volksmuziek.

Fijn om positieve reacties te horen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de codex in de muur gemetseld, zodat de Russische soldaten deze niet zouden vinden. Uiteindelijk werd de codex pas in de jaren '80 van de vorige eeuw ontdekt. We hebben de stukken van de codex allemaal doorgenomen, op onze eigen manier bewerkt en er een cd van opgenomen. Zonder corona hadden we daar niet zoveel tijd voor kunnen nemen. Ik had het gevoel dat ik gewoon moest accepteren dat corona er was en me aan deze nieuwe situatie moest aanpassen. Dus ik heb de omschakeling van concerten naar andere werkzaamheden vrij snel gemaakt en heb de coronatijd nuttig kunnen besteden. Ik kon opeens meer tijd doorbrengen met mijn vrouw en twee dochters, ik was immers niet meer hele weekenden weg. Hierdoor beseft ik des te sterker dat mijn familie heel belangrijk voor me is.

Inmiddels is het weer mogelijk om concerten te geven. Voelt het voor jou alsof je bent teruggekeerd naar het oude normaal?

Natuurlijk is het wel jammer dat ik nu veel weekenden weg ben van mijn gezin, maar ik accepteer dat dit erbij hoort als professioneel musicus. Ik ben

vooral blij dat ik weer voor publiek kan spelen! Overigens verwacht ik wel dat de livestreams zullen blijven bestaan, zij het op kleinere schaal dan eerst. We hebben de mogelijkheden van de moderne media ontdekt, maar ook de onmogelijkheden. Mensen willen elkaar toch blijven zien, anders gaat het gigantisch fout. En publiek zit liever in de zaal tijdens een concert, dan dat men een ticket koopt om naar een concert te luisteren vanuit eigen speakers.

Je bent vanaf je studententijd betrokken bij de Westerkerk. Wat is die band?

Ik kwam altijd al graag in de Westerkerk. Op een gegeven moment begon ik met Jos (van der Kooy, organist van de Westerkerk van 1981 tot 2020, red.) concerten te spelen en hebben we ook een stuk van mijn mentor Daan Manneke in première gebracht in de Westerkerk. Ik heb mijn eindexamen panfluit gedaan in de Westerkerk, ben er getrouwd en mijn dochter is er gedoopt. Als kerkganger kan ik enorm genieten van een mooie dienst met een goede preek, bijvoorbeeld van dominee Fokkelien Oosterwijk, daar ben ik wel een fan van. Hoe Jos het Woord weet uit te beelden door zijn orgelspel vind ik heel indrukwekkend. Ik heb met hem ook tijdens vele kerkdiensten gespeeld. Het is fijn om na de dienst de positieve reacties te horen van mensen, dat ze ervan genoten hebben. Als dat mijn bijdrage kan zijn aan een kerkdienst, dan is dat prachtig toch?

Wat zijn je plannen voor de komende tijd?

Ik ga eindelijk mijn solo-cd uitbrengen met muziek uit de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw. Werken van componisten zoals Stockhausen, Reich, Kagel en Pousseur krijgen daar een plek. Het is doorwrochte, heel goede muziek! Het was altijd al een droom van me om deze cd te maken met muziek die me er absoluut toe gedreven heeft om een autonoom repertoire voor panfluit op te bouwen binnen de klassieke muziek. Afgelopen zomer was ik in het huis waar Stockhausen 40 jaar gewerkt had. Hij is zo'n groot kunstenaar! Het was ontzettend inspirerend om zo dichtbij hem te mogen komen. Ik had maandenlang gestudeerd op het spelen van zijn compositie SOLO en voelde na dat bezoek dat ik wel op het juiste spoor zat. Begin oktober zal ik Ad-Umbro, het panfluitconcert van de Pools-Nederlandse componist Hania Kulenty, in wereldpremière brengen in Warschau met het Pools Nationaal Radio Symfonie Orkest. De première was uitgesteld door corona. Het is altijd een eer en een grote vreugde om zo'n goed soloconcert aan het panfluitrepertoire toe te voegen. Ik denk dat de panfluit alleen binnen de klassieke muziek serieus genomen zal worden als er nieuwe goede stukken voor panfluit geschreven worden. Daarom heb ik mij tot nu toe ingespannen om bij componisten meer dan 300 composities voor panfluit los te peuteren in verschillende samenstellingen: panfluit solo, panfluit met gitaar, panfluit als onderdeel van Black Pencil Ensemble, panfluit met orkest en zelfs panfluit met elektronica.

Matthijs Koene is panfluter des vaderlands: 'Ik kwam altijd al graag in de Westerkerk.'

Een heel interessante combinatie is die van panfluit en orgel. Ik houd sowieso van orgel, maar beide instrumenten samen klinken echt prachtig! Componist en organist Piet-Jan van Rossum wil graag een stuk schrijven voor mijn duo met Geerten van de Wetering. Het werk heeft al een mooie Franse titel: *Aussi*

lumineuse qu'une grâce d'enfant. Als de fondsaanvraag wordt toegekend, dan zal het werk voorjaar 2022 in première gaan in de Westerkerk. Voorwaarde was dat het stuk gespeeld kan worden op het koororgel - Flentrop orgel - of het H.A. Visser orgel. Het is geweldig dat er in de Westerkerk zoveel ruimte

is voor hedendaagse orgelmuziek en dat de Duyschot stichting dit project wil faciliteren. Momenteel ben ik bezig met het ontwikkelen van de ultieme metalen panfluit in samenwerking met Flentrop orgelbouw. Hoe mooi zou het zijn: een wereldpremière op een orgel en een panfluit van Flentrop!

KERK IN MOKUM Agenda

AGENDA VOOR KERK EN SAMENLEVING | PROTESTANTSE KERK AMSTERDAM | SEPTEMBER 2021

Opnieuw beginnen?

foto: Marlies van Doorn

Predikant Martijn van Leerdam van Osdorp-Sloten over het nieuwe kerkelijk seizoen: 'Het is spannend hoe we verder kunnen gaan.'

Martijn van Leerdam: 'Het voelt als een doorstart'

'Het nieuwe kerkelijk jaar voelt als opnieuw beginnen, je weet wat er was aan activiteiten, maar nu voelt het als een doorstart', aldus predikant Martijn van Leerdam van Osdorp-Sloten. 'Het is spannend hoe we verder kunnen gaan: het zal niet hetzelfde worden zoals het was. Sommige mensen hebben het moeilijk gehad, anderen hebben zich op een andere manier ingezet: koken en rondbrengen van eten, het brengen van bloemen aan de deur in de weken voor Pasen. Nu kunnen we weer starten, hopen we, met onder meer diepgaande gesprekken rond de tafel in de kerk of bij iemand thuis.'

Burendag

Bij De Opgang vierten we in het laatste weekend van september Burendag. Daar gaan we wat van maken: met een draaiorgel en een ijscoman, zodat er een hoop gezelligheid voor kerk en buurt

ontstaat. Met De Ark (Slotervaart) houden we weer *Talkshows*, een soort kerkcafé, online, maar waar ook gemeenteleden en mensen uit de buurt live kunnen komen. Meerdere gasten spreken over mantelzorg, duurzaamheid en LHBTI'ers in de kerk. Ook willen we als gemeente pas op de plaats maken. Waar willen we naar toe, wat voor gemeente willen we zijn? Hoe trekken we meer jongeren?

Willen we de diensten veranderen? Willen we meer met muziek doen? Moeten we ook meer voor ouderen doen? Over deze vragen willen we het met de hele gemeente hebben, maar we willen het liefst bij elkaar zitten en geen Zoom-verbinding. Waar ik op hoop? Opdat we elkaar weer recht in de ogen kunnen kijken, meer tijd met elkaar kunnen doorbrengen en dat je niet alles omver hoeft te gooien door nieuwe coronamaatregelen.'

Baukje Burggraaff

In september begint het nieuwe seizoen in de kerken. Voelt het dit jaar als opnieuw beginnen? Wat zijn de plannen

voor het komende jaar? Wat is de hoop voor het nieuwe kerkelijk jaar? Drie predikanten geven antwoord: ds. Greteke de Vries van de Muiderkerk, ds. Joost Röselaers van Vrijburg en ds. Martijn van Leerdam van Osdorp-Sloten.

Greteke de Vries: 'Ik heb er veel zin in'

'In de coronaperiode zaten we opgesloten en nu voel ik me als een koe die weer de wei in mag. Ik heb er veel zin in!', aldus ds. Greteke de Vries van de Muiderkerk. 'Ik hoop dat de gemeente ook enthousiast is, of kijkt iedereen het nog wat aan? Durven ze? Dat ligt aan de ontwikkeling van de Delta-variant van corona.'

De gemeente hield begin september haar gemeenteweekend, maar de start van het nieuwe seizoen is dit jaar het Open Huis op zaterdag 25 september in de Muiderkerk. De Muiderkerk is verbouwd en die middag wordt het 'nieuwe gebouw' en de kerkelijke gemeente gepresenteerd aan iedereen die belangstelling heeft. Activiteiten die weer starten, zijn de oecumenische leeskring en de Bijbelkring. Het Taalcafé voor iedereen die beter Nederlands wil leren en de museumuitjes beginnen ook

weer. Met ds. Wilken Veen leid ik een cursus over Primo Levi, een Italiaanse Jood die over het onbegrijpelijke schreef, over het kwaad dat mensen elkaar kunnen aandoen. Ook pakken we weer op dat jongeren bij gemeenteleden thuis gaan eten. Aan tafel goede gesprekken hebben. Dat is zo leuk!

Aan de coronatijd hebben we de maandelijkse boekbespreking via Zoom overgehouden en ook de inloop op dinsdagmiddag voor een kopje thee en een gesprekje. Nieuw is een wekelijkse teken-cursus en een cursus over liturgie. Iets met Groene Kerk staat ook op het programma. Ik hoop dat de kerk als gemeenschap weer gaat bloeien. Alleen tot God bidden kan, maar als je samen bidt, sta je stil bij andere levensvragen. Ik hoop ook dat er nieuwe mensen komen, het zou een grote verrijking van hun leven kunnen zijn.'

Joost Röselaers: 'Zoeken naar nieuwe wegen'

Predikant Joost Röselaers van Vrijburg: 'Eigenlijk hoop ik dat het nieuwe seizoen een nieuw begin wordt. Op dit moment is er nog zoveel onzeker. We hebben een programma bedacht voor het komende seizoen. Maar dat deden we vorig jaar ook en toen ging er veel niet door. Zou het er nu wel van komen? Ik voel mij deze maanden wat weemoedig. Natuurlijk hoop ik van harte dat we binnenkort weer met zijn allen voluit kunnen zingen op zondagochtend en dat we elkaar weer live en niet via schermpjes kunnen ontmoeten. Maar deze coronatijd heeft veel nieuwe inzichten gebracht en daar wil ik niet meer vanaf. Over thuiswerken en thuis zijn. Over de kansen die het internet ons biedt en waar we tot aan corona eigenlijk weinig mee deden. Al deze nieuwe inzichten neem ik

graag mee in dat nieuwe begin. Al jaren organiseren wij een serie 'Vrijburg laat voorgaan'. Het komend seizoen spreken de 'leken' Kathleen Ferrer, Reinier van Lanschot en Yesim Candan. Drie maatschappelijk bewogen sprekers! De gespreks-groepen gaan hopelijk weer live van start en dat zijn er heel wat in Vrijburg. Een nieuwe groep is er ook: die wordt gevormd door ouders van dopelingen. Het ritueel van de doop spreekt weer tot de verbeelding, is mijn ervaring. De ouders willen elkaar graag ontmoeten en ervaringen delen. Ik hoop dat we blijven ontdekken en zoeken naar nieuwe wegen. De behoefte aan zingeving en verbinding is groot en sinds corona alleen maar groter geworden. Wij hebben als kerken zoveel te bieden!'

COLUMN

De lofzang gaande houden: 4 tips!

Roel van Marle vormt samen met Hendrik-Jan Overmeer het voorzittersduo van de Protestantse Kerk Amsterdam.

Reageren? Mail naar redactie@protestantsamsterdam.nl

Het is een zwoele zomerse zondagavond, 18.15 uur, ik fiets over de Dam de Damstraat in. Ik zie naast me de *Dunkin' Donuts* en de kaaswinkel *Old Amsterdam*, ik ruik de wietlucht en zie dwalende toeristen. Ik sla linksaf en rij de Oudezijds Voorburgwal op en parkeer mijn fiets vlak voor de Oude Kerk. Enkele minuten later ben ik onderdeel van de abdijvesper van de Oudekerkgemeente. Heel bijzonder om te midden van het drukke Walengebied even stil te zijn en samen te komen in een kerk die al eeuwen gelovigen rust en inspiratie biedt. We zingen, reciteren de psalmen, lezen een gedeelte uit het Oude en Nieuwe Testament, we bidden voor onze wereld, onze stad en onze naas-

ten en gaan weer naar huis. Zomaar drie kwartier. Als Protestante Kerk Amsterdam komen we zo door de hele stad op verschillende momenten samen. Ik nodig je uit om mee te doen. Mijn vier tips:

- 1. Begin de week met een zondagavondgebed in de Oude Kerk**
Iedere zondagavond om 18.30 uur een avondgebed in abdijstijl, jazzstijl, orgelvesper of een ander thema.
- 2. Begin de werkdag met een morgengebed in de Westerkerk**
Iedere werkdag om 9.00 uur een kort meditatief moment met stilte, een psalm en een gebed.

- 3. Doorbreek de dag met een middaggebed in de Willem de Zwijgerkerk**
Iedere woensdag om 12.30 uur een middaggebed.
- 4. En sluit de dag af met een avondgebed in Noord**
In Noord is sinds kort een groepje enthousiastelingen gestart met een avondgebed in De Ark. Iedere donderdag om 20.00 uur. Wat een schitterend beeld dat we door heel Amsterdam mensen zo zien samenkomen voor een moment van stilte en meditatie. Dat is en blijft de roeping van onze eeuwenoude kerk: de lofzang gaande houden.

PLEISTERPLAATSEN

In deze rubriek laat iedere wijkkerk van de Protestantse Kerk Amsterdam een eigen geluid horen: soms is dat een korte overdenking, een andere keer schrijft een kerk over een bijzondere activiteit. Leer de kerken van de Protestantse Kerk Amsterdam kennen, het zijn stuk voor stuk pleisterplaatsen voor de ziel.

Op zoek naar een kerk? De kleurige bolletjes op de kaart corresponderen met de kerken in de verschillende stadsdelen, zo heeft u een idee waar de kerk staat. Voor adressen zie: protestantsamsterdam.nl.

Westerkerk Centrum

Herman Koetsveld predikant Westerkerk
westerkerk.nl

Mijn werkkamer kijkt uit op de Prinsengracht. Het is hartje zomer. De bootjes en boten glijden aan mijn raam voorbij. Ik schiet stevig in de lach als er zo'n huurbootje met drie jonge kerels van ergens begin twintig voorbij komt. Ze turen alle drie op het scherm van hun telefoon, inclusief de stuurman. Ze hebben niet het geringste vermoeden dat ze langs de mooiste toren van Amsterdam varen. Er wordt ook geen woord gewisseld. Geen spoor van communicatie met de omgeving, noch met elkaar. Mijn lach evolueert rap naar gesomber. Ze zijn de enigen niet, zo valt me steeds vaker op. Niet-willen-zien als teken van de tijd. Maar dan kijk ik naar al die mensen die met verwondering in de ogen de open Westerkerk binnen stappen. Zij zien. Zij zien het licht. Zij openen zich. Lezen een Bijbeltekst. Steken een kaarsje op. Het doet ze goed. En mij ook.

Noorderkerk Centrum

Johan Visser predikant Noorderkerk
noorderkerk.nl

Normaal is het in de zomer in de Noorderkerk rustig, maar dat was dit jaar niet het geval. Begin juli ging de multimediale voorstelling *Vincent meets Rembrandt* van start in de kerkzaal en in augustus opende de winkel *Crafted stories*, een project van het Scharlaken Koord, de deuren. Met *Crafted stories* zijn we een samenwerking aangegaan om met de winkel, de Noorderkapel en de ruimten daaromheen een huiskamer op de Noordermarkt te creëren. *Vincent meets Rembrandt* is een multimediale kennismaking met deze twee grote Nederlandse kunstenaars voor toeristen, maar biedt mensen ook de mogelijkheid om even in de kerk te verkeren. Het is mooi om te merken dat deze initiatieven zorgen voor aanloop van mensen en leven in en rond de kerk en ik hoop dat de Noorderkerk zo een plek zal zijn met een eigen ritme. Een ritme van drukte en stilte, van heilige plek waar het woord van God klinkt en een gewone ruimte van menselijke ontmoeting en verwondering.

Keizersgrachtkerk Centrum

Hanna van Dorssen interim-predikant Keizersgrachtkerk
keizersgrachtkerk.nl

In de Keizersgrachtkerk zijn we het nieuwe seizoen ingegaan met een nummer van de band *Coldplay: Everyday Live*.

What in the world are we going to do?
Look at what everybody's going through
What kind of world do you want it to be?
Am I the future or the history?

Het woordje 'world' vervingen we door 'church'. Want hoe gaan we verder als kerkgemeenschap na de 1,5 jaar die achter ons ligt? Het is alsof we, zoals Jozua en het volk, na een lange tocht door de woestijn op de oever van de Jordaan stil staan. Voorzichtig maken we de balans op. Wat is er veel gebeurd onderweg. Wat ons overkwam, had nog niemand van ons meegemaakt. Wat hebben we beleefd, ervaren, geleerd? Wat nemen we mee naar de overkant? Wat laten we beslist achter ons? Vragen die niet kunnen worden overgeslagen voor we oversteken. Want we zijn als kerk veranderd. We kunnen onszelf niet terugduwen in ons oude zelf.

Wijkgemeente Noord

Els van Swol gemeentelid Nieuwendammerkerk
nieuwendammerkerk.nl

Tegen een van de muren van de Nieuwendammerkerk staat een vijgenboomje, in alle eenvoud en in harmonie met de omgeving. Het is het Bijbelse symbool van een wereld waarin 'ieder zal zitten onder zijn vijgenboom', het

beeld van momenten waarop vrede en gerechtigheid elkaar kussen. Iemand wees me eens op het bestaan van dit boompje in de tuin bij de kerk. Een kerk die zelf een proeftuin wil zijn. Waar 's zondags wordt geoefend hoe dat kan, leven vanuit de Bijbelse verhalen. Over leren en vieren, rentmeesterschap en diaconie. 'Geluk hangt als een druiventros', schreef ds. K.H. Kroon eens ergens. Of als vijgen aan een vijgenboompje bij de kerk.

Nassaukerk West

Luc Tanja wijkkerkenraad Nassaukerk
nassaukerk.nl

Nu het afscheid van onze dominee Klaas Holwerda achter ons ligt - en wat een goede dienst was het! - is de Nassaukerk volop bezig verder te kijken. Er wordt een predikantsprofiel opgesteld en een profiel van de gemeente. Daarnaast wordt er gekeken naar wat eigenlijk realistische kaders zijn waarbinnen we duurzaam financieel rond zouden moeten kunnen komen. Enkele keuzes liggen voor. Zijn we gehecht aan een universitair geschoolde theoloog als predikant, of kan dat ook anders? En het kerkgebouw; willen we het beheer helemaal in eigen hand houden of kunnen we ook prima op wat meer afstand staan? Het moet allemaal in de herfst leiden tot een gemeenteavond waar de eerste besluiten worden genomen over de richting die we op zullen gaan. Net voor de zomer hebben we hierover al een prachtige eerste gemeenteavond gehad.

Er was voldoende programma voorbereid om richting te geven aan het gesprek, maar niet zoveel dat er geen ruimte meer was voor spontaniteit. Ik ga er van uit dat dit de opmaat is van hoe we dit proces als gemeente verder gaan beleven. Een mooi vooruitzicht wat mij betreft.

Osdorp-Sloten Nieuw-West

Herman Bouma Diaconaal Opbouwwerker Osdorp-Sloten
osdorpsloten.nl

Veel mensen zijn bekend met het Mirakel van Amsterdam: de uitgebrachte heilige hostie die niet door het haardvuur werd verteerd in de Kalverstraat in 1345. Om de toestroom van pelgrims destijds in goede banen te leiden, werd een pad aangelegd van het dorp Sloten naar de kapel in de Kalverstraat: de Heilige weg. Aan het begin van die oorspronkelijke Heilige weg staat de prachtige Sloterkerk. Samen met de sociale onderneming Brouwerij de 7 deugden lanceert de Sloterkerk dit najaar 2 bieren. Eén van de bieren krijgt een bijzondere naam: Het mirakel van Sloten: een wonderlijk lekker bier met een knipoog naar die eeuwenoude traditie. Maak eens een pelgrimstocht naar Sloten om van dit mirakel te proeven.

Regenbooggemeente Nieuw-West

Ds. Nellie van Voornveld buurtdominee Regenbooggemeente
regenbooggemeente.nl

'Met' is het allerbelangrijkste woord in het christelijk geloof, zegt de Britse theoloog Samuël Wells. Als ik een beetje nadenk kan ik hem best volgen. God sluit immers een verbond mét mensen. En Jezus is God-met-ons. Maar dan de praktijk. Zijn mét is zoveel moeilijker dan iets doen vóór, of er zijn vóór. Dat laatste is in de kerk populair. We willen kerk-zijn voor de buurt, zeggen we. Wat zullen we eens doen? Een speciale dienst voor gezinnen? Een lunch voor studenten? Zo zat ik op mijn eerste maandag na de vakantie in een stille kerk te verlangen naar een programma. Wat zal ik eens gaan doen? Welke problemen kan ik helpen oplossen? Welke vragen beantwoorden? Maar zijn-met gaat niet over helpen of problemen oplossen. Samuël Wells zegt: het gaat over elkaar vergezellen en van elkaar genieten. En ook over delen in elkaars gebrokenheid. Mens zijn met mensen. Dat valt niet te plannen.

Elthetokerk Oost

Martijn van Laar predikant Elthetokerk
elthetokerkamsterdam.nl

Het nieuwe seizoen gaat weer beginnen. Alle planmakerij is onder een zeker voorbehoud van oplevende virussen, we leven gewoon maar bij de dag. Maar toch, er lijkt weer meer mogelijk. Kom gerust eens langs (door-deweeks of op zondag) om kennis te maken. Zeker als je nieuw bent in onze stad. Net op kamers als student of pas verhuisd, we heten je als Elthetokerk graag welkom om met ons als veelkleurige en vitale kerkgemeenschap mee te vieren en om samen te ontdekken hoe we kerk van Christus kunnen zijn vandaag in Amsterdam-Oost!

Muiderkerk Oost

Greteke de Vries predikant Muiderkerk
muiderkerk.nl

Losse geloofservaringen zijn niet genoeg. Een samenhangend verhaal is nodig. Wat, welke emoties, welke gevolgen? De Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND) is streng voor asielzoekers die tot het christendom zijn bekeerd. De overheidsdienst stelt hoge eisen, hoger dan de gemeente zelf. Geloven is immers een proces, een weg om te gaan - geen rond verhaal dat als een pakketje overhandigd kan worden aan een beoordelende instantie. Raar dat het IND dat doet! Maar als er geen verblijfsvergunning op het spel staat, is het een goeie oefening: wat maakt dat je christen bent? Geloofservaringen die je diep raakten waarna je leven veranderde kunnen goede aanwijzingen zijn, ja. Maar een ander verband lijkt me minstens zo zinvol: dat tussen Bijbel, kerkelijke praktijken en persoonlijke interpretaties. Zij zijn met elkaar in een voortdurende, improviserende 'dans' en beïnvloeden op de een of andere manier ons leven. Geen mens kan dat complexe proces zomaar even in een interview beoordelen. Het nieuwe cursusaanbod geeft alle gelegenheid voor goede gesprekken en verdieping van geloof en leven.

Kerkdiensten Amsterdam - september/oktober 2021

WIJK	KERK	TIJD	ZONDAG 12 SEPTEMBER	ZONDAG 19 SEPTEMBER	ZONDAG 26 SEPTEMBER	ZONDAG 3 OKTOBER	ZONDAG 10 OKTOBER
Centrum	Keizersgrachtkerk	10.30	Predikant onbekend	Roos Fountain	Ds. Ferdinand Borger	Pastor Wilna Wierenga	Pastor Robert Jan Nijland
	Noorderkerk	10.00 18.30	Ds. Johan Visser Ds. Jan Scheele Goedhart	Ds. Dick Wolters Ds. Johan Visser	Ds. Bert Karel Foppen Ds. Dick Wolters	Ds. Johan Visser Ds. Marius van Duijn	Ds. Dick Wolters Ds. Johan Visser
	Oude Kerk	11.00 18.30	Ds. Marcel Barnard Abdijvesper	Ds. Jessa van der Vaart Muziekvesper	Erik Idema Abdijvesper	Ds. Jessa van der Vaart Choral Evensong	Ds. Harry Pals Abdijvesper
	Oude Lutherse Kerk	10.30	Ds. Marieke Brouwer	Ds.André van der Stoel	Ds. Kersten Storch	Ds. Andreas Wöhle	Ds. Marieke Brouwer
	Westerkerk	10.30	Ds. Arjan Plaisier	Ds. Herman Koetsveld	Ds. Herman Koetsveld	Ds. Herman Koetsveld	Ds. Frans Breukelman
	Diensten met Belangstellenden	19.00	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Wim Scheltens	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster
	De Waalse Kerk	11.00	Ds. Roger Dewandeler	Ds. Richard Bennahmias	Ds. Henk Spoelstra	Joop la Grouw	Ds. Henk Spoelstra
Noord	De Ark	10.00	Ds. Klaas Holwerda	Ds. Marjan Nijman	Ds. Wilken Veen	Samen in de Bethelkerk	Samen in de Bethelkerk
	Bethelkerk	10.00	Samen in De Ark	Samen in De Ark	Samen in De Ark	Ds. Kees Zwart	Ds. Trinus Hibma
	Nieuwendammerkerk	10.00	Ds. Wilken Veen	Ds. Anna Hoekstra	Ds. Paula de Jong	Ds. Paula de Jong	Ds. Jan Lammers
	Dorpskerk Durgerdam	10.30	Hanna Wapenaar	Geen dienst	Ds Bara van Pelt	Geen dienst	Ds. Annemarie van Wijngaarden
	Ransdorp-Holysloot	10.00	Ds. Gerdien Neels	Dirk Punt	Samen in Durgerdam	Fred Toetenel	Ds. Gerdien Neels
	Dorpskerk Zunderdorp	10.00	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Mirjam Verschoof	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster
West	Hebron	12.00	Ds. Jurjen de Bruijne	Ds. Jurjen de Bruijne	Kim van Willegen	Ds. Jurjen de Bruijne	Bart Haverkamp
	Jeruzalemkerk	10.00	Ds. Richard Saly	Ds. Bas v.d. Graaf	Ds. Richard Saly	Ds. Richard Saly	Ds. Wim Vermeulen
	Nassaukerk	10.30	Ds. Erica Meijers	Morgengebed	Ds. Lydia Meiling	Ds. Margrietha Reinders	Ds. Roel Knol
Nieuw-West	De Opgang	10.00	Ds. Robert Jan Bakker	Geen dienst	Samen in de Pauluskerk	Samen in de Sloterkerk	Ds. Martijn van Leerdam
	Regenbooggemeente	10.00	Ds. Willemien van Berkum	Ds. Martijn van Leerdam en Ds. Gerben van Manen	Samen in de Pauluskerk	Ds. Piet Kooiman	Ds. Gerben van Manen
	Sloterkerk	10.00	Samen met De Opgang	Geen dienst	Samen in de Pauluskerk	Prop. Tjitske de Vries-Meijer	Samen in De Opgang
Zuid	Oranjekerk	10.00	Pastor Nelly Versteeg	Ds. Jantine Heuvelink	Voorganger onbekend	Ds. Wielie Elhorst	Ds. Jantine Heuvelink
	Pelgrimskerk	10.30	Ds. Harmen de Vries	Ds. Harmen de Vries	Ds. Chris Koldewijn	Ds. Harmen de Vries	Ds. Barbara de Groot
	De Thomas	10.30	Ds. Evert Jan de Wijer	Ds. Ruben van Zwieten	Ds. Evert Jan de Wijer	Dr. Cristina Pumplun	Ds. Ruben van Zwieten
	Vrijburg	10.30	Jasper Dijkman	Ds. Joost Röselaers	Oecumenische dienst gezamenlijke kerken Zuid	Jasper Dijkman	Ds. Joost Röselaers
	Willem de Zwijgerkerk	10.00	Ds.Cor Ofman	Pastor Nelly Versteeg	Ds. Petra Barnard	Ds. Alex van Ligten	Ds. Cor Ofman
Oost	De Binnenwaai	11.00	Voorganger Marjolein Hekman	Voorganger Marjolein Hekman	Voorganger Marjolein Hekman	Alternatieve viering	Ds. Margrietha Reinders
	De Bron	10.00	Ds. Gerbrand Molenaar	Ds. René Visser	Ds. Gerbrand Molenaar	Ds. Gerbrand Molenaar	Ds. Gerbrand Molenaar
	Elthetokerk	10.00	Ds. Marleen Blootens	Ds. Martijn van Laar	Alternatieve viering	Ds. Martijn van Laar	Ds. Martijn van Laar
	Muiderkerk	10.30	Ds. Greteke de Vries	Ds. Richtsje Abma	Ds. Greteke de Vries	Ds. Wessel Stoker	Ds. Greteke de Vries
Zuidoost	De Nieuwe Stad	9.30	Ds. Justine Aalders	Ds. Cor Ofman (11:15)	Ds. Piet Vliegenthart	Samen in De Drie Stromen	Samen in De Drie Stromen
	De Drie Stromen	9.30	Samen in De Nieuwe Stad	Samen in De Nieuwe Stad	Samen in De Nieuwe Stad	Ds. Jan van der Meulen	Ds. Justine Aalders

Op de websites van de kerken vindt u actuele informatie en een link, als kerkdiensten online worden uitgezonden. Er is geprobeerd om het rooster accuraat te maken maar er kunnen dingen zijn veranderd, check daarom de website van de kerk. U vindt ook een overzicht van de diensten op protestantsamsterdam.nl. Op deze site staan ook de adressen van de kerken.

AGENDA september/oktober 2021

WOENSDAG 8 SEPTEMBER

Sense of Sabbat: Bijbelse wijsheid over rust en genoeg

Ben jij benieuwd wat de eeuwenoude wijsheden van de sabbat te zeggen hebben? In deze cursus lezen deelnemers een aantal Bijbelse teksten en verhalen over de sabbat, met oog voor spirituele en sociale achtergronden en betekenis. De vier thema's zijn:

1. Sabbat als oefening in dankbaarheid en vertrouwen.
2. Sabbat als verzet tegen dwang en verslaving.
3. Sabbat als alternatief voor een economie van schaarste.
4. Sabbat als uitnodiging tot bevrijdend leven.

De cursus wordt gegeven door Johan Visser, predikant van de Noorderkerk.

Wo. 8, 22 sep. 6 en 20 okt. Noorderkerk, gehele cursus (€ 30,-), een of paar losse avonden bijwonen kan ook, meer info en bestellen kaarten via holylhub.nl

DINSDAG 14 SEPTEMBER

De Verdieping: Werk en Identiteit

Je loopt wel eens rond met vragen. Wat is belangrijk voor mij? Hoe kan ik het verschil maken? Wie ben ik eigenlijk en waar wil ik voor gaan? Zeven avonden ga je in een veilige setting aan de slag met je ontwikkeling. Gevoed met theorie, reflectie, praktische oefeningen én lekker eten ga je de verdieping aan. Georganiseerd door De Kwekerij, een bloeiplek voor studenten en *young professionals* (18 tot 35 jaar) om samen levenswijsheid te ontdekken en in praktijk te brengen.

Start op di. 14 sep. De Kwekerij, Nieuwe Herengracht 18, 18.30-21.30 uur, € 250,- (student), € 400,- (algemeen), informatie via: info@kwekerijamsterdam.nl en kwekerijamsterdam.nl

WOENSDAG 15 SEPTEMBER

Bloeiklas: Hoe ontdek je wat je wilt?

Er is zoveel mogelijk! Fijn natuurlijk, maar soms ook best ingewikkeld. Want hoe maak je dan goede keuzes? Wat als er ook nog eens druk op staat? De maatschappij verwacht iets. Je omgeving en natuurlijk jijzelf. In deze workshop biedt de Kwekerij ideeën en oefeningen aan over hoe jij bewuste keuzes kunt maken. Dit alles in gesprek met anderen. Want je bent echt niet de enige met deze vragen. De Kwekerij is een bloeiplek voor studenten en *young professionals* (18 tot 35 jaar) om samen levenswijsheid te ontdekken en in praktijk te brengen.

Wo. 15 sep. De Kwekerij, Nieuwe Herengracht 18, 19.30-21.30 uur, € 7,50 (student) of € 12,50 (algemeen), meer informatie via: info@kwekerijamsterdam.nl en kwekerijamsterdam.nl

DONDERDAG 16 SEPTEMBER

weworship in Hebron, de Willem de Zwijgerkerk en op de Zolder van de Van Limmikhof

Hebron

Maandelijks is er een worshipavond in Hebron. Er is een vuurtje ontstoken dat elke maand krachtiger wordt: God is voelbaar aanwezig. Samen zingen (en soms swingen), bidden en ontvangen van de Heilige Geest.

Do. 16 sep. Hebron, Polanenstr. 197, 20.00 uur, info en aanmelden via: weworship.nl

Willem de Zwijgerkerk

De prachtige Willem de Zwijgerkerk heeft een primeur: de eerste we-Worship avond van stadsdeel Zuid. Er zijn al enkele buurtbewoners en studenten die mee doen. Er wordt begonnen met een kop koffie, er is mooie

Dertig jongeren van kerken uit Amsterdam en van Taizé in Amsterdam bezochten deze zomer Taizé, een klooster in Frankrijk. Na aankomst moeten de tentjes worden opgezet midden in een storm! De regenboog die daarna de lucht boven de kerk kleurt, is een prachtig symbool om de week mee te beginnen. Het is gebruikelijk om in Taizé driemaal per dag naar de kerk te gaan voor het gebed. Daaromheen gaan jongeren in groepjes uiteen voor dagelijkse Bijbelgesprekken en draagt iedereen zijn steentje bij aan het reilen en zeilen van de week in Taizé. Taizé is voor veel jongeren een plek om tot rust te komen en om te ervaren dat zij niet de enigen zijn die bezig zijn met vragen over de wereld, God en het geloof.

muziek en bezoekers gaan samen in aanbidding en gebed. Daarbij is er alle ruimte voor jouw inbreng.

Vr. 24 sep. Willem de Zwijgerkerk, Olympiaweg 14, 20.00 uur, info en aanmelden via: weworship.nl

Zolder van de Van Limmikhof

Al twee jaar is er iedere laatste donderdag van de maand een we-Worship op de Zolder van de Van Limmikhof. Avonden waar een mooie mix van jong en oud samenkomt om samen ruimte te maken voor God en de gave van de Heilige Geest door te aanbidden, te zingen en samen te bidden.

Do. 30 sep. Zolder Van Limmikhof, Nieuwe Keizersgracht 1A, 20.00 uur, info en aanmelden via: weworship.nl

DONDERDAG 16 en VRIJDAG 17 SEPTEMBER

Opening en oogstfeest Boerderij De Meent

Sinds de zomer van 2020 is de Protestantse Diaconie Amsterdam samen met onder andere de Protestantse Diaconie Amstelveen-Buitenveldert gestart met een nieuw project: Boerderij De Meent in de Bovenkerkerpolder in Amstelveen. Hier wordt duurzaam en lokaal voedsel geproduceerd voor sociale projecten van de Diaconie. Op donderdag 16 en vrijdag 17 september is de opening en het allereerste oogstfeest op de boerderij. Er is (h)eerlijk eten en drinken, livemuziek en er zijn verrassende workshops.

Do. 16 en vr. 17 sep. Boerderij De Meent, Bovenkerkerpolder 6, Amstelveen, 15.00-19.00 uur, demeent.amsterdam, aanmelden via: info@diaconie.org, u ontvangt dan een routebeschrijving en een programma

ZATERDAG 18 SEPTEMBER

Stilte dag met Vredesloop van Mindfulness voor de Buurt

Uit het drukke leven naar rust en vrede toestappen. Dat doet de Stilte dag van Mindfulness voor de Buurt. De 'automatische piloot' wordt uitgeschakeld. Vrij van plichtplegingen hoeft er even niets.

Begeleide mindfulness-meditaties, poëzie en muziek banen de weg naar de innerlijke vrede en vreugde. Daarmee uitgerust start de vredesloop. *Mindful Walking* in Amsterdam-Oost. Stilte wandeling met open mind voor mens en natuur. Afsluitende meditaties verzegelen opgedane indrukken.

Za. 18 sep. Muiderkerk, 10.00-17.00 uur, aanmelding en informatie via: roycarton@gmail.com

MAANDAG 20 SEPTEMBER

Vrijburg Diner met Pieter-Jan André

Wanneer is een relatie een duurzame relatie? Kunnen we oude liefde, een langdurige relatie of liefdesvriendschap behouden in een maatschappij die vooral gericht is op meerwaarde en innovatie? Inleider is filosoof Pieter Jan André. Hij baseert zijn verhaal op het boek *Het geheim van lange liefde* van Werner Bartens.

Ma. 20 sep. Vrijburg, 18.30-21.00 uur, € 20,-, aanmelden via: jhroselaers@gmail.com.

DINSDAG 21 SEPTEMBER

Leeskring in de Muiderkerk

Via Zoom: deelnemers lezen en bespreken: 'Eenvoudig leven. Bijbelstudies over het goede leven'.

Di. 21 sep. Muiderkerk, 20.30-22.00 uur, info en aanmelding via ds. Greteke de Vries: predikant@muiderkerk.nl

WOENSDAG 22 SEPTEMBER

ZIN! Op zoek naar moderne zingeving
Oude tradities uit het westen en oosten worden binnenstebuiten gekeerd om op te zoek gaan naar wijsheid en praktische handvatten voor de grote vragen van vandaag. Organisatie: pioniersplek Zinnig Noord, een open community voor zingeving in Amsterdam-Noord.

Wo. 22 sep. Tuinzaal van de Tolhuistuin, Tolhuisweg 3, 20.00 uur

DONDERDAG 23 SEPTEMBER

Bijbels Leerhuis op Donderdagmiddag
In het najaar lezen de deelnemers van

ratie voor ons leven nu. Dit boekje is een poging om iets van die inspiratie te laten blijken. Adriaan Deurloo is als puber begonnen met dichten en is daarmee doorgegaan. Hij is voorzitter van het Leerhuis Amsterdam Tenach en Evangelie. De dichtbundel BIJBELSCH is te bestellen bij elke boekhandel, boekscout.nl en bol.com en kost € 18,99.

Vr. 1 okt. De Thomas, 14.00 uur

DINSDAG 5 OKTOBER

Wanneer is liefde goed genoeg?

We zijn allemaal op zoek naar liefde. Zoek je naar de perfecte partner of ben je erachter gekomen dat je partner niet perfect is. Wat doe je dan? Ben je te kieskeurig? Wanneer is liefde goed genoeg? In deze bloeiklas biedt de Kwekerij ideeën en oefeningen aan over hoe jij liefdesrelaties kunt laten bloeien.

Met creatieve oefeningen en in gesprek. De Kwekerij is een bloeiplek voor studenten en *young professionals* (18 tot 35 jaar) om samen levenswijsheid te ontdekken en in praktijk te brengen.

Di. 5 okt. De Kwekerij, Nieuwe Herengracht 18, 19.30-21.30 uur, €7,50 (student) en € 12,50 (algemeen), meer informatie via:

info@kwekerijamsterdam.nl en kwekerijamsterdam.nl

DONDERDAG 7 OKTOBER

Taizéviering in de Nassaukerk

Taizéviering in de Nassaukerk. Om 19.00 uur is iedereen welkom voor het themagesprek.

Do. 7 okt. Nassaukerk, 20.00 uur, voor meer info en aanmelden: taizeinamsterdam.nl/taizeviering

VRIJDAG 22 T/M ZONDAG 24 OKTOBER

Inspiratiefestival op Terschelling

Ben je geïnteresseerd in geloof, betrokken bij een kerk of op zoek naar inspiratie? Dan mag je het landelijke Inspiratiefestival op vrijdag 22, zaterdag 23 en zondag 24 oktober niet missen. Hier ontmoet je mensen die ook op zoek zijn, ervaringen willen delen of zich verder willen ontwikkelen. Het is een uniek festival op het mooie eiland Terschelling, dat in het teken staat van bezinnen, inspireren en ontmoeten. Samen op zoek gaan naar wat jou inspireert, verbindt en bezighoudt. Het inspiratiefestival hoopt een brede oecumenische landelijke beweging op gang te brengen!

Kijk voor meer informatie op: inspiratiefestival-tererschelling.nl

Door de coronacrisis bestaat de mogelijkheid dat activiteiten niet doorgaan of online plaatsvinden, zie de websites.

TOT ZONDAG 12 DECEMBER

Expositie 'Het gewicht van woorden' in Oranjerkerk

De expositie 'Het gewicht van woorden' is gewijd aan het leven en werk van Hannah Arendt, vanuit het perspectief van tien kunstenaars. Ieder met een eigen en verrassende invalshoek. Arendt is haar hele leven bezig geweest met het zoeken naar de diepere laag onder en achter de politieke actualiteit van verleden en heden. Haar bespiegeling over het kwaad in de wereld, over terrorisme en wereldvreemdheid, maar ook over de kracht van de democratie zijn tot op de dag van vandaag actueel.

Tot zondag 12 dec. Oranjerkerk, Tweede van der Helststraat 1-3, kijk voor de openingstijden op oranjekerkamsterdam.nl

Oranjekerk Zuid

Jantine Heuvelink predikant Oranjekerk
oranjekerkamsterdam.nl

Vier onbekende kerken bezocht ik deze zomer. Eén voor een dienst en nog drie alleen voor het interieur. Een uitgelezen kans om te ontdekken hoe gast-vrijheid werkt en wat kerkbezoek je kan doen. Ik voelde me welkom door de aankondiging van een open kerk, de ontvangst door mensen ter plaatse en de toelichtingen her en der. Mooie herinneringen vormen de zandloper met de maximale preektijd in Anloo, het gedicht dat Marinus van den Berg maakte voor de kerk in Rolde en de spiegel waarmee de plafondschilderingen in Harderwijk van dichtbij te bekijken zijn, evenals de koffie in Gieten. Deze herinneringen zou je in foto's kunnen vatten. Zo anders is mijn dierbaarste herinnering. In Gieten improviseerde de organist na de preek op 'Neem mij aan zoals ik ben'. Ik ademde op, het ontroerde mij. Ik hoop dat we in de Oranjekerk weer veel gasten kunnen ontvangen door de week én zondags.

De Thomas Zuid

Evert Jan de Wijer predikant De Thomas
dethomas.nl

'Wat heb je gvd een prachtige kerk, dominee', voegde een bekende televisiepresentator mij toe. 'Moet ik hier eigenlijk mijn hoed afzetten?', vroeg de tattooconing van Nederland nederig. Heel Amsterdam was even in de Thomaskerk aanwezig bij de presentatie van de sculptuur van de beeldend kunstenaar Ivan Cremer. Deze reacties zijn mij niet onbekend. Het vertedert mij zelfs licht dat nog altijd gedacht wordt dat een dominee van zijn à propos is als er in de kerk gevloekt wordt. Maar ik begrijp het toch vooral als heimwee. Als een onbestemd verlangen naar het heilige waarvan een mens kennelijk afscheid moet nemen als hij op eigen benen wil staan. Maar zo af en toe wil je dat helemaal niet. Dan wil je of ga je door de hoeven. Omdat je bijvoorbeeld met stomheid of schoonheid geslagen wordt. Dan zijn er gl (Godlof, red.) prachtige pleisterplaatsen als deze.

Vrijburg Zuid

Joost Röselaers predikant Vrijburg
vrijburg.nl

Op zondag 19 september 10.30 uur laat Vrijburg Kathleen Ferrier voorgaan. De wortels van deze politica en mensenrechtenverdediger liggen verspreid over de hele wereld. Haar vader was de eerste president van Suriname. Zelf woonde en werkte zij op vele plekken. Op basis van al haar ervaringen pleit zij al een leven lang voor menselijkheid, nieuwsgierigheid en de verbindende kracht van verhalen. Tijdens haar preek zal Kathleen Ferrier spreken over het vasthouden van hoop in turbulente tijden (Covid, opwarming van de aarde). Welke mogelijkheden hebben wij als individu om invloed uit te oefenen? Allen van harte welkom!

Willem de Zwijgerkerk Zuid

Nelly Versteeg pastor Willem de Zwijgerkerk
willemdewijgerkerk.nl

Tussen woensdag 1 september en maandag 4 oktober wordt al sinds 1997 de Periode van de Schepping gehouden. Op woensdag 1 september is het Wereldgebedsdag voor de schepping. Maandag 4 oktober is (wereld)dierendag, de naamdag van Franciscus, de heilige voor wie de zorg voor de schepping van groot belang was. In de periode tussen deze data - die sinds 1997 op initiatief van de Wereldraad van Kerken de periode van de schepping heet - staan christenen wereldwijd extra stil bij de zorg voor de aarde en alle leven dat zich daarop bevindt. Elke woensdag is de kerk open voor wie een luisterend oor zoekt, bezinning of inspiratie: in de ochtend tijdens de Open Kerk en aansluitend bij het middaggebed. De Paaskaars brandt en rond de gesproken woorden is het stil en klinkt er muziek om ruimte te bieden voor gedachten, verlangens en gebeden. In de middaggebeden in september tot medio oktober staan we stil bij 'groene' teksten en verhalen over schepping uit de Bijbel. Hoe kan de Bijbel ons inspireren om zorgzaam om te gaan met al wat leeft? Hoe kan Gods voortdurende

werkzaamheid in de wereld ons inspireren in ons denken en geloven en liefdevol omgaan met onze medeschepselen? Elke woensdag is er rond 12.30 uur een middaggebed in de Willem de Zwijgerkerk.

Leerhuis Amsterdam

Adriaan Deurloo voorzitter Leerhuis Amsterdam Tenach en Evangelie
leerhuisamsterdam.nl

Op vrijdag 30 juli overleed in het ziekenhuis waarin hij een paar maanden daarvoor was opgenomen, onze goede vriend en trouwe leerhuisbezoeker Bentsion Soetendorp. Hij was de zoon van Jacob Soetendorp, die samen met Kleijs Kroon het naoorlogs gesprek tussen synagoge en kerk op gang bracht en de broer van Avraham Soetendorp, belangrijk vertegenwoordiger van het Liberale Jodendom in Nederland. Maar hij was vooral een belangstellend, levendig en geestig deelnemer aan de debatten die wij in het Leerhuis hadden. De personificatie van het belang van de dialoog tussen kerk en Israël. Een dialoog die verpieterd lijkt te zijn tot een mager stroompje omdat velen het gevoel hebben dat het een dialoog van doven is geworden, gevoerd met clichés over en weer. Bentsion had steeds een luisterend oor en clichés waren hem vreemd, al kon ook hij de nieuwe wegen niet vinden die wij zo node missen. En nu missen wij hem. Moge zijn gedachtenis tot zegen zijn.

Vredesweek in september

Van zaterdag 18 t/m zondag 26 september vindt de nationale Vredesweek plaats. Iedereen kan iets voor vrede doen. Met die gedachte organiseert PAX ieder jaar de nationale Vredesweek. Samen met duizenden mensen in Nederland in actie komen voor vrede.

Voor 2021 kiest PAX 'inclusief samenleven' als thema van de Vredesweek. Sommige mensen ervaren dat ze stelselmatig niet gehoord worden en geen onderdeel uitmaken van een groter geheel. Deze uitsluiting ligt diep verankerd

in onze maatschappij. Er is pas sprake van vrede als aan iedereen recht wordt gedaan. Grote veranderingen beginnen vaak klein. In onze straat en buurt. Samen met scholen en studieverenigingen, kerken en moskeeën, boekhandels, bibliotheken en gemeenten wordt vrede op de kaart gezet. In het hele land worden er honderden activiteiten georganiseerd: van filmavonden tot festivals, van maaltijden tot masterclasses, van vieringen tot debatten.

Van zaterdag 18 t/m zondag 26 september, Vredesweek, zie voor meer info: vredesweek.nl

In het kader van de Vredesweek is op woensdag 22 september om 20.00 uur een oecumenische vesper in de Sloterkerk, Osdorperweg 28.

Retraiteweekend in klooster Casella

Van vrijdag 29 t/m zondag 31 oktober kun je met Taizé in Amsterdam meegaan op een retraiteweekend in klooster Casella. In dit klooster bij Hilversum is ruimte voor stilte, reflectie en wandelingen in de natuur. Casella organiseert ook een Taizéviering. Leeftijdsgrens: 18-35 jaar. Kosten: € 100,- (lager tarief voor studenten).

Info en aanmelden via: pionier@taize.amsterdam

MARTIJN&MARTIJN

In Martijn&Martijn beantwoorden twee dominees jouw vraag

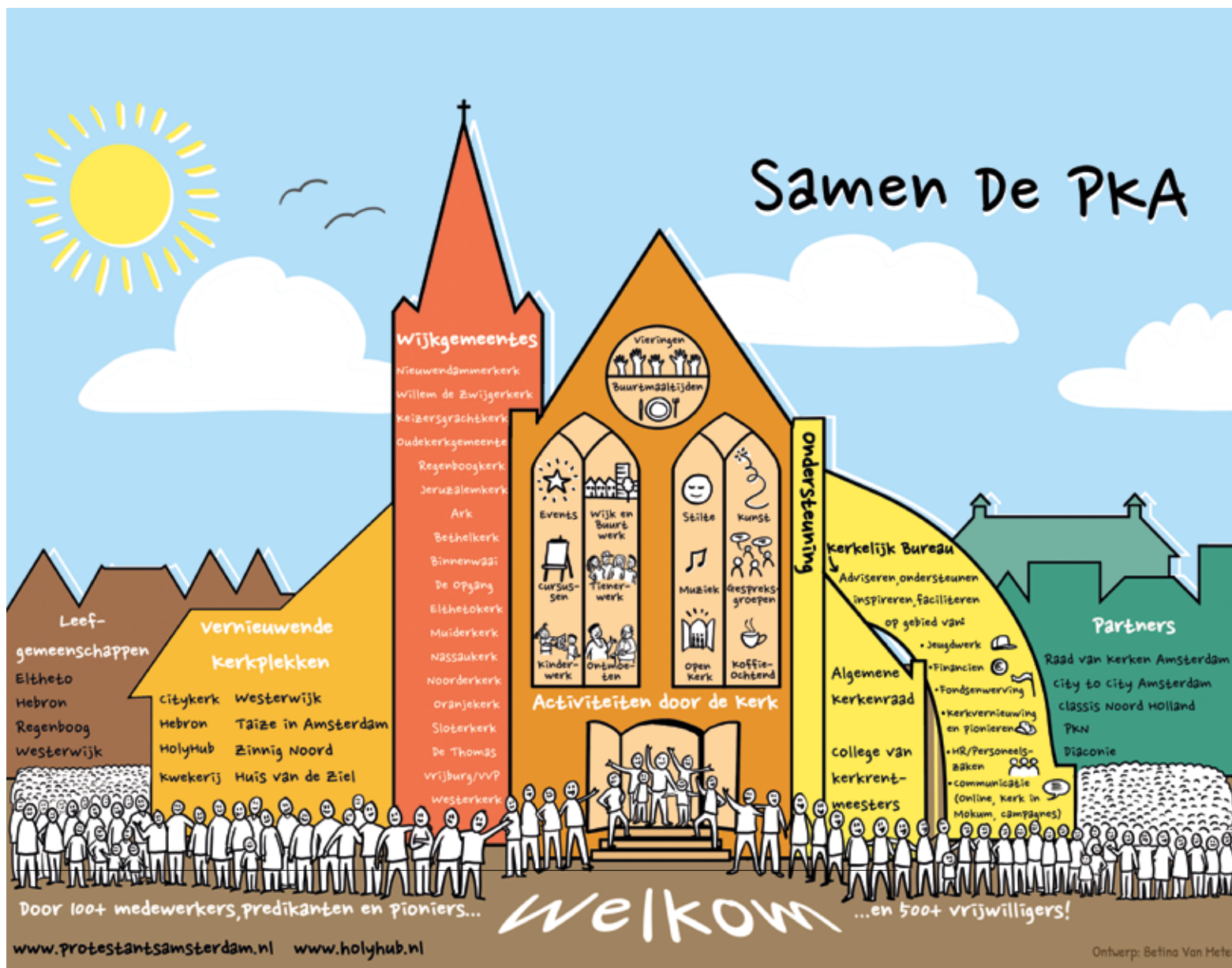
Hoe ziet de hemel eruit? Borsinia (9 jaar)

Martijn: Veel mensen denken dat de hemel een plek is met veel water en groen. Zij proberen om hun eigen omgeving te veranderen in zo'n plek. Je zou kunnen zeggen dat sommige buurten en plaatsen meer op de hemel lijken dan andere. Maar zeker weten doen we dat natuurlijk niet. In een bekend verhaal wordt de hel voorgesteld als een plek waar een heleboel mensen rondom een grote tafel zitten. De tafel is prachtig gedekt met allerlei lekkernijen. De mensen hebben alleen een probleem: ze kunnen hun armen niet buigen. Met hun stijve armen proberen ze te eten, maar dat lukt niet. Ze kunnen het eten niet naar hun mond brengen. Dus zitten ze honger te lijden bij een grote feestmaaltijd. Dat is de hel. Volgens hetzelfde verhaal ziet de hemel er precies zo uit, alleen hebben de mensen daar bedacht dat ze hun stijve armen kunnen gebruiken om elkaar te eten te geven.

Martijn: Is de hemel niet vooral daar waar God is? Waar het goed leven is, omdat God dichtbij is en ieder mens er weet dat ie door God is geliefd en gekend. Waar mensen elkaar liefhebben en elkaar recht doen... In dromen, visioenen en liedjes hebben mensen daar allemaal mooie plaatjes bij, van een prachtige tuin of een schitterende stad, of gewoon een liedje van verlangen. En soms, soms zie je God dank op aarde heel even ook een stukje hemel.

- **Martijn van Leerdam**, dominee van de Sloterkerk en De Opgang in Amsterdam Nieuw-West
- **Martijn van Laar**, dominee van de Elthetkerk in Amsterdam-Oost

Sociaal Jaarverslag

Bij dit nummer van *Kerk in Mokum* ontvangt u het Sociaal Jaarverslag 2020 van de Protestantse Kerk Amsterdam. Samen met de tekening van Betina van Meter geeft het een indruk van hoe de Protestantse Kerk Amsterdam is georganiseerd en wat er in de ruim twintig kerken en pioniersplekken gebeurt. Meer weten? Stuur een mail naar info@protestantsamsterdam.nl of kijk op protestantsamsterdam.nl.

Opening vernieuwde Muiderkerk

De Muiderkerk heeft een metamorfose ondergaan: de kerkzaal is ingrijpend opgeknapt en het resultaat is prachtig! Om dit te vieren, is erop zaterdag 25 september vanaf 12.00 uur Open Huis: iedereen - ook buurtgenoten - is van harte uitgenodigd om te kijken hoe de Muiderkerk eruit ziet en wat daar gebeurt. Het motto is: Het geheim achter de toren. Er zijn muzikale optredens, er is eten en informatie. Bovendien kunnen tussen 14.00 en 15.00 uur bezoekers komen praten over Klimaat en Vrede op het Wensplein van de Vrede voor de Muiderkerk. **Zaterdag 25 september, Muiderkerk, Linnaeusstraat 37, 12.00-16.00 uur**

Marianne Thieme over stem van christenen in klimaatdebat

Dierenactiviste, juriste, publiciste en politica Marianne Thieme houdt de tweede Jacoba van Tongerenlezing in de Amsterdamse Keizersgrachtkerk. Thieme houdt een kritisch betoog over de vraag: waar is de stem van christenen in het klimaatdebat? Een panel van vier jongeren die bij het klimaat betrokken zijn - Daniël van Duijn, Kirsten Alblas, Geke van Vliet en Janne van den Akker (o.v.) - reageren op de lezing. Moderator is journalist Wilfred Scholten.

De Protestantse Kerk Amsterdam heeft als eerbetoon aan het werk van de protestantse verzets-

strijdster Jacoba van Tongeren een tweejaarlijkse lezing ingesteld. Zoals Jacoba van Tongeren in de Tweede Wereldoorlog vanuit haar geloof in verzet ging tegen onrecht en geweld, doet in de gelijknamige lezing een hedendaagse vrouw het woord die haar sporen heeft verdiend in het verzet tegen actuele maatschappelijke misstanden.

Programma

- Welkom door ds. Gerhard Scholte, voorzitter Jacoba van Tongerenlezing.
- Wie was Jacoba van Tongeren? Fragment uit de NPO-documentaire over Jacoba van Tongeren,

ingeleid door haar neef, Paul van Tongeren.

- Jacoba van Tongerenlezing door Marianne Thieme.
- Optreden Klezmerband Ithaka van de Keizersgrachtkerk.
- Paneldiscussie onder leiding van journalist Wilfred Scholten.
- Afsluiting en borrel.

Vrijdag 17 september, Keizersgrachtkerk, Keizersgracht 566, 15.30 uur, aanmelden via: info@protestantsamsterdam.nl

COLUMN

'Elke groei is een stap in het duister'

Foto: Mariëtte van Doorn

Pastor Martin de Jong
Projectbegeleider en pioniersbegeleider
van de Protestantse Kerk Amsterdam

Reageren? Mail naar redactie@protestantsamsterdam.nl

Onzekerheid over toekomstige ontwikkelingen, inspelen op nieuwe kansen of helemaal opnieuw beginnen. Bij uitstek kwaliteiten die nodig zijn om kerkelijk te kunnen pionieren. Het afgelopen jaar hebben onze pioniersplekken laten zien te kunnen inspelen op de beperkende maatregelen. Waar de bestaande kerken moeite hadden om hun draai te vinden, zagen we dat de pioniersplekken direct gingen zoeken naar de kansen die zich aandienen.

Jonge *millennials* die van de ene op de andere dag hun sociale leven zagen wegvallen. Zzp'ers die te maken kregen met wegvallende opdrachten en de stress die dat met zich meebracht. De *open community's* voor zingeving

Zinnig Noord en Holy Hub zijn de uitdaging in de veertigdagentijd voor Pasen aangegaan om onder andere voor deze groep iets te organiseren. Met als kernthema: 'Elke groei is een stap in het duister' - Henri Miller. Geïnspireerd door de eeuwenoude christelijke traditie van veertig dagen vasten werd een setting gecreëerd waarin deelnemers konden werken aan een grote of kleine verandering in hun leven.

Juist in een tijd waarin alles zo onzeker was dit voorjaar, was de deelname hoog. Gebleken is dat echte groei dan ook onbetaalbaar is. Het is mooi te zien hoe een hoogtepunt in het kerkelijk jaar jonge mensen aanspreekt en helpt in hun persoonlijke groei.

Er is geen succesformule als het gaat om inventiviteit en inspelen op nieuwe ontwikkelingen.

Ook het komende seizoen zal veel van onze pioniersplekken gevraagd worden. Kunnen ze voldoende onderscheidend zijn in het grote (culturele) aanbod dat Amsterdam te bieden heeft? Zullen ze in staat zijn om de gelovige boodschap relevant te laten zijn?

Als er weer beperkingen komen, zijn de pioniersplekken dan in staat daarop in te spelen? Ik zie het komende jaar met alle vertrouwen tegemoet. Juist Pasen heeft laten zien dat we het 'duister' achter ons hebben gelaten.

Muiderkerk is klaar voor de toekomst

‘Laat maar komen, we hebben er zin in’

Mirjam Nieboer

De entree en kerkzaal van de Muiderkerk hebben een gedaantewisseling ondergaan. Wie nu door de hoge deuren van glas de kerk inkomt, komt in een open, lichte ruimte waarin de vloer, de muren, het meubilair en de kunst een harmonisch geheel vormen. Kerkrentmeester/penningmeester Arien Blees, voorzitter van de bouwcommissie/kerkrentmeester Koos Spanjer en kunstenaar Wytske Zuidendorp waren nauw betrokken bij de verbouwing en zijn terecht trots op het resultaat.

Al jaren geleden is een begin gemaakt met de plannen voor de renovatie. Architect Pim van Dijk - voor wie uiteindelijk volgens Koos ‘zo democratisch mogelijk’ gekozen is - heeft een waar meesterwerk verricht, vinden de drie. Al vrij snel nadat het ontwerp door de kerkelijke gemeente was goedgekeurd, kwam corona. Koos: ‘Voor de verbouwing kwam dat wel goed uit. De gemeente heeft er uiteindelijk vrijwel geen hinder van gehad en kan vanaf september een nieuwe start maken in het eindresultaat.’

Knettergeel

Hoewel voor hen persoonlijk het gebouw maar beperkt van invloed is op hun geloofsbeleving - ‘je kunt ook prima vieren in een gymzaal, toch?’ - kwamen ze er in de loop van het traject wel achter dat het voor de gemeenschap wel een belangrijke rol speelt. Koos: ‘We merkten dat vooral doordat de emoties af en toe hoog opliepen. Om een voorbeeld te geven: de architect had bepaald dat de lichtkoepel in de

Vlnr: Wytske Zuidendorp, Koos Spanjer en Arien Blees in de verbouwde Muiderkerk.

kerkruimte knalgeel moest worden. Mensen zagen dit in de online viering en de telefoon stond daarop roodgloeiend. Dit kon echt niet!’ Arien, lachend: ‘Het was ook wel knettergeel. We hebben het aangepast. Het zachtere geel leverde geen protesten op.’ Een van de wensen van de bouwcommissie was, dat de entree werd verplaatst. Koos: ‘De toren is niet van de Protestantse Kerk Amsterdam maar van Stadsherstel. Daar konden we dus niet zo veel mee. Maar we wilden wel graag een entree die ook doordeweeks vanaf de straat goed zichtbaar is.’ Nu kun je door de glazen entree vanaf de zijkant de kerk inkijken.

750 lapjes vilt

Bij de herinrichting van de kerkzaal is Wytske be-

trokken geweest bij het ontwerpproces. ‘Alleen al de kleurkeuze is een onderdeel waarbij je het nooit iedereen naar de zin kunt maken. Maar nu was het uitgangspunt de bijzondere tegelvloer die gehandhaafd zou blijven. Door de kleurstelling van het geheel zou de vloer beter tot zijn recht moeten komen en dat is verrassend goed gelukt. Vloer en muren vormen nu een eenheid.’ Haar werd ook gevraagd een muurdecoratie te ontwerpen ter verfraaiing van de loopbrug en verbetering van de akoestiek. Wie nu in de kerkzaal staat en naar boven kijkt, ziet een kunstwerk in de volle breedte van de ruimte dat uit honderden verspringende kleurvlakken bestaat. Kijk je nog beter, dan herken je een geabstraheerd zee-

gezicht met opgaande zon. De titel van het werk is dan ook *Morning had broken*. Om de akoestiek optimaal te verbeteren, moesten de lapjes zo los mogelijk bevestigd worden. In drie dagen is het kunstwerk met behulp van gemeenteleden in elkaar gezet. ‘In mijn eentje zou ik er weken mee bezig zijn geweest. De gemeenteleden die meehielpen, hadden er veel plezier in. Als ze nu in de ruimte zijn, wijzen ze familie en kennissen op “hun” stukje van het kunstwerk.’ Het orgel is schoongemaakt en opgeknapt en heeft een nieuwe plek in de ruimte gekregen. Het nieuwe kerkmeubilair - een doopvont, een kathedraal en een liturgietafel - en een bijzondere lampenformatie in een knusse nis, maken het gesamtwerk af.

Een van de wensen voor de herinrichting was dat de ruimte flexibeler kan worden ingezet voor gemeente-activiteiten en voor de verhuur. De voorheen nogal storende ‘loopbrug’ die onder het plafond hing, is nu tussen 4 pilaren gezet. Zo is een subtiele tussenruimte gecreëerd tussen kerkzaal en ontmoetingsruimte, zonder dat er een deur of scheidingswand aan te pas komt. De intiemere, lagere ruimte is geschikt voor koffiedrinken of buurtmaaltijden. Voor grote bijeenkomsten kan moeiteloos de hele ruimte worden gebruikt. Samen met de kerkenraad en de bouwcommissie ziet het drietal uit naar de opening en open dag op zaterdag 25 september. De eerste drie bijeenkomsten voor gemeenteleden over musiceren, activiteiten organiseren en mediteren en vieren zijn al achter de rug. Ze kijken met plezier terug op het traject. Arien: ‘We zijn klaar voor de toekomst. Die zien we, dankzij de vele mogelijkheden voor verhuur, ook financieel met een gerust hart tegemoet.’ Koos: ‘Ja, laat maar komen, we hebben er zin in.’

Meer informatie over opening en open dag: zie [agendakatern.nl](https://www.agendakatern.nl) en [muiderkerk.nl](https://www.muiderkerk.nl)

Niet-gedoopte kunst

Origins van Ivan Cremer in De Thomas

Els van Swol

Je zou er zo aan voorbijlopen, aan de zes kleine bronzen beelden in de kerkzaal van De Thomas aan de Zuidas. Ivan Cremer, van origine architect maar nu als beeldhouwer werkzaam, maakte deze serie *Choreography of the Origins*. Ze vormen de oorsprong van de vijf meter hoge sculptuur van hout en staal, *Origins* die alle aandacht trekt. Een van de beeldjes heet Sator (De zaaier). Hij beeldt als het ware in het klein de spanning uit die *Origins* in het groot oproept.

Het kan niet missen: als je een zaaier in een kerk ziet, gaan de gedachten van de kerkgangsters ongetwijfeld uit naar de Bijbelse gelijkenis over de zaaier. Die associatie heeft de kunstenaar er als onkerkelijke waarschijnlijk niet bij gehad. Voor hem zal het zaad ‘gewoon’ staan voor de oorsprong (*origin*) van het bestaan. Het begon in 2019 met de nog iets grotere sculptuur *Birth of Apollo*, die ook - net als de drie menshoge beelden *Dancers*

De vijf meter hoge sculptuur van hout en staal *Origins*, door Ivan Cremer in De Thomas.

from *Oblivion* voor de kerk - deel uitmaakte van ArtZuid; *Origins* doet dit formeel gesproken overigens niet.

Karel L. Sijmons

Het was het idee van Cremer om dit werk te plaatsen, als eerbetoon aan zijn grootvader, Karel L. Sijmons, de architect van de Thomaskerk. Evert Jan de Wijer, predikant van De Thomas: ‘Het vormt een voorproefje van wat wij wil-

len zijn: een huis vol reuring. Kunst om de dialoog mee aan te gaan. Autonome kunst, niet-gedoopte kunst. Dat begon inderdaad al met Sijmons. Je moet niet bij de christelijke kunst blijven hangen’, zegt De Wijer die ook auteur is van het boek *God op het boekenbal*, waarin hedendaagse bestsellers worden commentarieerd vanuit theologisch perspectief. Er zijn ‘verrassende parallellen en opmerkelijke verschillen’, aldus de

flaptekst. Wat dit voor Sijmons in de eerste plaats betekende, kan de bezoeker te weten komen door de instructieve audiotour te beluisteren, ter plaatse of via een QR-code thuis. Daarin wordt onder andere ingegaan op de symboliek van het gebouw, die vooral te maken heeft met het Bijbelse exodusverhaal, met de uittocht uit Egypte naar het beloofde land. Het dak golft bijvoorbeeld als de Rietzee. ‘Maar’, zegt De Wijer lachend, ‘Dirk Sijmons, de zoon van de architect vertelde tijdens het vijftigjarig bestaan van De Thomas, dat zijn vader ook hield van voluptueuze vrouwen. Dat is andere koek!’ In de theaterzaal is aanvullend een film van Patrick Drijver te zien over de totstandkoming van het werk van Cremer. Vorm en materie, daar gaat het bij Cremer ook vooral om. Hij schrijft gegrepen te zijn door het materiaal waarmee Sijmons werkte. Hij was dan ook verbaasd dat kerkgangsters in *Origins* primair een kruisvorm herkennen. Voor hem gaan de balken van geschilderd hout een gesprek aan met de balkons in de kerk. De drie balken reageren ook op de driehoek boven de sculptuur, waardoor het daglicht naar binnen valt. Weer als vorm - niet in de symbolische betekenis Vader-Zoon-Heilige Geest.

Ons verhaal?

Je moet de sculptuur van beneden

naar boven lezen, als dematerialisatie, van mensen rijkend naar het licht, als overgang van leven naar dood. Zoals de dans. *Without words*, het ballet van Hans van Manen uit 2010 op muziek van Hugo Wolf, dat op een muur in de kerkzaal wordt geprojecteerd en waarmee de mensfiguren van *Origins* ook in gesprek gaan: dicht-open, licht-donker. De Wijer kan het toch niet laten zich af te vragen, of dit allemaal wel ‘ons verhaal’ is. De vraag of het met de wereld niet ergens heen gaat, staat volgens hem ‘op gespannen voet met Cremers mythische idee dat we aan de elementen zijn overgeleverd. De mens rijkt niet naar het licht, hij wordt bijgelicht door God. Het wordt ons aangereikt van de andere kant. God komt naar beneden. Het is goed beide standpunten scherp neer te zetten’. Hij eindigt het gesprek met de opmerking dat de bezoekers het moeten ervaren. Het moet geen catechese worden. Dat ligt in de lijn van Sijmons’ statement: ‘Alles wat ik te zeggen heb, zit in deze kerk.’ En dat geldt ook voor de werken van Ivan Cremer.

Origins van Ivan Cremer in De Thomas, Prinses Irenestraat 36, Amsterdam. Dagelijks van 12.00-17.00 uur, tot 17 oktober 2021, [dethomas.nl](https://www.dethomas.nl)

Zwanine Siedenburg (56), pastor van het drugspastoraat in Amsterdam, is opgegroeid in 't Gein, een buitengebied van Amsterdam vlakbij Abcoude. In Driemond bezocht ze de hervormde kerk. Nu woont ze met veel plezier in Amsterdam. Ze gaat niet zo vaak naar de kerk omdat ze op zondag voorgaat in de Crypte in het wallengebied, waar mensen met een verslaving en veelal ook met psychische problematiek elkaar ontmoeten. Het drugspastoraat verleent zielzorg aan deze mensen om hun ongemak te verzachten, hun angsten weg te nemen en hen rustig te maken.

'Het drugspastoraat wil hun mens-zijn naar boven halen, het zijn mensen! Geen afgeschreven junks. Ze zijn zoals iedereen: toen ze jong waren, hadden ze ook dromen. Mensen met een verslaving zijn geloviger dan de doorsnee mens. Zij willen graag praten over geloof, religie en levensvragen. Ik vraag bijvoorbeeld: "Wat is je geloofsachtergrond? Geloof je in God?" De gesprekken met hen gaan over hun diepste ziel. Ze vertellen bijvoorbeeld dat ze niet kunnen zorgen voor een kind dat ze in een wilde periode van hun leven hebben gekregen. Ik ben dan als een moeder voor ze.

In een gebouw van HVO-Querido waar veel mensen met een verslaving een woonplek hebben, heb ik een groot balkon mooi gemaakt met prachtige bloemen: petunia's, hortensia's en geraniums. Dat God dit geschapen heeft, is groter dan wij. Daar praten we dan over. De situatie van verslaafden: ik kan er wel om huilen. Dan zie ik een man op het balkon staan, die met trillende handen een shagje draait en weet dat hij een aan alcohol verslaafde vader had die hem sloeg. Er was één uitweg om de pijn te verzachten: een jointje, hasj, cocaïne... een verslaving volgde. Mensen met een verslaving zijn vaak gevoelige mensen, die niet met de pijn konden dealen die hen werd aangedaan.'

Baukje Burggraaff

COLUMN

Hou je houvast vast

Rosaliene Israël is scriba van de Protestantse Kerk Amsterdam

Reageren? Mail naar redactie@protestantsamsterdam.nl

Hartje zomer vond in Megen, ter gelegenheid van het 550-jarige bestaan van de gemeenschap van de Clarissen, een klein symposium plaats rond de persoon en geestelijke legacy van Clara van Assisi (1193-11 augustus 1253). Tegen alle verwachtingen in koos deze welgestelde, middeleeuwse jonge vrouw van adel voor een leven in 'evangelische armoede' en werd zij de eerste vrouw met een pauselijk goedgekeurde kloosterregel. Daarmee gaf zij niet alleen blijk van spiritueel doorzettingsvermogen, maar zeker ook van strategisch inzicht in de kerkelijke en wereldlijke machtsverhoudingen van haar tijd. Hoewel daar veel over te zeggen (en te leren) valt voor het kerkzijn in onze tijd, spitste de dialoog tijdens het symposium zich toe op Clara's spiritualiteit

van het wachten. De geestelijke basishouding die spreekt uit Clara's kloosterregel en bewaard gebleven correspondentie met geestverwanten en tot op de dag van vandaag de zusters Clarissen inspireert tot een eenvoudig leven (grotendeels) in stilte. Op z'n zachtst gezegd niet echt mijn specialiteit: verstild leven, luisteren naar het hart en hoe God daarin tot mij spreekt.

Een groot deel van mijn tijd en aandacht gaan naar het maken van (beleids)plannen, stukken schrijven, uitdagingen oppakken en eventuele problemen oplossen. Daar komt - mede vanwege mijn dadendrang en gevoel voor urgentie - vaak weinig verstilling bij kijken. Maar dan heb ik Clara nog niet goed begrepen. Verstilling betekent

niet per se dat je letterlijk stil moet staan (al kan dat natuurlijk geen kwaad). Clara nodigt me uit om juist in mijn dagelijks bezig zijn dicht bij de kern, dat waartoe God mij roept, te blijven. 'Hou je houvast vast, doe wat je doet en geef niet op', schrijft zij ter bemoediging aan haar geestverwant Agnes van Praag, een Boheemse prinses, die net als zij droomt van een leven in armoede en gemeenschappelijkheid. Een mooi motto voor dit nieuwe kerkelijk seizoen: voor welke uitdagingen we ook komen te staan, laten we ons houvast vasthouden, doen wat ons te doen staat en niet opgeven om kerk met lef en liefde voor en in de stad te zijn.

Colofon

Kerk in Mokum maandblad
September 2021,
jaargang 12, nummer 7

Protestantse Kerk Amsterdam
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam

Hoofdredactie:
Mirjam Nieboer

Eindredactie agendakatern:
Baukje Burggraaff

Bureauredactie: Iris Stekelenburg,
abcredactie.nl

Contact:
redactie@protestantsamsterdam.nl
of 020 53 53 700

Ontvangt u Kerk in Mokum nog niet thuis? Een gratis abonnement opgeven (of opzeggen) doet u via abonnementen@protestantsamsterdam.nl of 020 53 53 700 (9.00 uur-17.00 uur). Eenmaal per jaar wordt u uitgenodigd een vrijwillige bijdrage te betalen. Rek.nr. NL68 RABO 0373 7414 80 t.n.v. Protestantse Gemeente te Amsterdam inz. Kerkblad.

Verschijningsfrequentie: Kerk in Mokum verschijnt 9x per jaar als blad van 12 pagina's. Het volgende nummer komt uit op 12 oktober 2021.

Vormgeving: Studio Edens, Amsterdam
Druk: Damen Drukkers - Werkendam

Protestants020

ProtestantseKerkAmsterdam

protestantsamsterdam.nl

protestantse kerk
amsterdam

Pleisterplaats voor de ziel